

Sevgili Mösyö, sevgili kardeşim...

Albert Camus ile René Char'ın 1946-1959 yılları arasındaki mektuplaşmalarını içeren *Yazışmalar*, Fransız edebiyatının iki önemli ismi arasındaki neredeyse kardeşliğe varan yakın dostluğu gözler önüne seriyor. İki yazar da mektuplarını birbirlerine duydukları sevgi ve arkadaşlık çemberinde tutmuşlar.

YAZIŞMALAR 1946-1959, ALBERT CAMUS-RENÉ CHAR, ÇEV.: ORÇUN TÜRKAY, **YAKIN KİTAP KÜTÜPHANASI**, 220 SAYFA, 17 TL

HÖMER ÖZDEMİR

Her yazar, mektuplarının er ya da geç kamunun huzuruna çıkacağını bildiğinden yazdıklarını çoğu kez koruma mekanizmalarına tabi tutmuştur. Kendini açıklamak ve yapıtlarının daha iyi anlaşılması için küçük işaretler bırakmıştır mektuplarında. Fakat bazen de tam tersi olmuş, kimi yazarlar şahsi bir meseleyi, bir gönül kurgunluğunu, bir hayal kırıklığını bütün mahremiyle anlatmıştır. Ama ister dolaysızca, şahsi bir mesele kaleme alınmış, isterse türün edebi hassasiyeti unutulmadan yazılmış olsun, yazar mektuplaşmaları öteden beri haklı bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Nitekim bir süre önce yayımlanan Leylâ Erbil-Ahmed Arif mektuplaşmaları bu tür bir tartışmaya yol açmıştı edebiyat dünyasında. İki yazarın özel hayatını gözler önüne seren bu mektuplar, kimi okurlar da hayal kırıklığına da sebep oldu ister istemez. Ama her koşulda, edebi metinde çeşitli önlemlerle korumaya alınan, özenle saklanan yazarın iç dünyasını daha iyi anlamanın bir yoludur mektuplar.

İki önemli Fransız yazar ve şair Albert Camus ile René Char'ın 1946-1959 yılları arasındaki mektuplaşmalarını içeren *Yazışmalar*, edebi bir metin olmaktan ziyade mektup türüne daha yakın duran kişisel yazışmalardan oluşuyor. İki yazar da bu mektupların kendilerinden sonraya kalacağını bilmelerine rağmen, mektupları edebi bir çerçeve yerine, birbirlerine duydukları sevgi ve minnet çemberinde tutuyorlar. René Char'ın Albert Camus'ye yazdığı mektupla başlayan yazışmalar ilk zamanlarda hayli resmî bir nitelik taşıyor. René Char, "Sevgili Mösyö," diye başlıyor ilk mektubuna, "uygun olduğunuzda, sizinle görüşmek istiyorum. Size karşı duyduğum yakınlık bir yana, *Caligula*'yı da [Camus'nün bir oyunu] çok beğendiğimi söylemeliyim." René Char, 13 yıl boyunca süren bu mektupların sonuncusuna ise, "Sevgili Albert," diye başlıyor. Camus de önce "Sevgili Mösyö," diye başlayan mektuplarına "Sevgili Kardeşim" diye devam ediyor zamanla. İki yazar arasındaki resmî söylem yerini yıllar içinde katıksız bir dostluğa bırakıyor.

Bir yanda, henüz 42 yaşındayken Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen *Yabancı*'nın, *Veba*'nın yazarı Albert Camus, diğer yanda unutulmaz "şehirin sokaklarında sevgilim var benim/ artık sevgilim değil, herkes konuşabilir onunla/ artık anımsanıyor, gerçekte kim sevmişti onu" dizelerinin sahibi René Char. Bir yanda her yapıtıyla adından söz ettiren Albert Camus, diğer yanda gerçeküstücü bir şair olarak edebiyat hayatına başladığı halde sonraları şiirini bambaşka bir noktaya taşıyarak Fransız edebiyatının en önemli şairlerinden biri haline gelen René Char. Mektuplaşmalardan anladığımız kadarıyla Camus, Char'ın yazı ve şiirlerini yayın yönetmeni olduğu gazete-de yayımlamak ister. Char da Camus'ü hayranlıkla takip etmektedir. Bu yüzden, iki yazarın mektuplaşmaya başlamadan önce birbirlerini dikkatle izlediklerine şüphe yok. Ama onları bir araya getiren asıl hususun edebiyat olmadığı anlaşılıyor. İki-

sinin de Fransız direnişine katılmış olması, iki yazar arasında bir tür kardeşlik ve yoldaşlık bağı kurmuş. Bu bağlilik Camus'nün çok genç yaşta bir trafik kazasıyla ölmesine kadar sürmüştü.

Her ne kadar, mektupların sahipleri bu yazışmalarda kendi iç dünyalarına dair pek ipucu vermeseler de, kitabı yayına hazırlayan Franck Planeille'nin özveri ile araştırmaları sayesinde bu kısa mektuplarda sözü edilen olayların içeriğini daha iyi anlama imkânına kavuşuyoruz. Camus, Char'a yazdığı mektuplarda bir türlü yakasını bırakmayan hastalıklardan, gezilerinden, dostlarının kaybindan, **kitap** projelerinden söz açarken, René Char ona kendi hayatından ve Camus'ye duyduğu hayranlıktan söz ediyor çoğunlukla.

Fırsatını her bulduklarında sık sık görüşür iki yazar. İkisi de **kitaplarını** yayımlamadan önce birbirleriyle paylaşır,

kitaplarının ilk kopyalarını üzerlerine yazdıkları övücü ithaflarla birbirlerine armağan eder, dönemin dergi ve gazetelerinde sık sık birbirleri hakkında övgü dolu yazılar yazarlar. Örneğin Camus, Nobel Ödülü kendisine verilmeden önce yapılan basın toplantısında, "Bence en büyük Fransız ozanımız René Char'dır, söylemek istediğim şu ki o benim için yalnızca bir ozan, büyük bir ozan ve olağanüstü yetenekli bir yazar değil, tam anlamıyla bir kardeşdir." der arkadaşı için.

'BİRLİKTE YÜRÜYEBİLECEĞİMİZİ ANLADIM'

Yazışmalar'dan anladığımız kadarıyla, bu iki büyük edebiyat adamı sadece birbirleri için değil, aynı politik zemin üzerinde hareket ettikleri direniş günlerindeki arkadaşları için de seferber olurlar. Dönemin siyasal ortamında herhangi bir adım atmadan önce sıklıkla birbirlerine danışırlar. Yine de birbirlerinin yapıtlarına, siyasal duruşlarına ilişkin belirli bir mesafede durur iki yazar da. Birbirlerini gönendirip **kitaplarına** önsöz yazarlar ama birbirlerinin edebi ve felsefi dünyasına etki etmekten de özenle kaçınırlar. Kısa notlar, buluşma teklifleri, Heidegger'in René Char'ı evinde ziyaret etmesi, Camus'nün Sartre'la tartışması gibi nice önemli olay kısa notlarla geçirilir bu mektuplarda. Ünlere yavaş yavaş Fransa ve Avrupa sınırlarını aşarken her sıkıntıda birbirlerinin yanında olmayı seçen iki arkadaş imgesi belirir mektupların sonunda. Şüphesiz bu durumu edebi bir hayranlıkla açıklamak yetersiz kalıyor. René Char bu bağlilik, kardeşlik derecesindeki yakınlığın nedenini mektuplarda değilse bile *Güneşin Torunları* adlı kitabının sonsözünde açıklar: "Direniş sırasında tanışmış insanlar arasında sıcaık bir ilişki vardı hâlâ, herkes yeniden buluşmak istiyordu, belki görüşmekten çok konuşmak, yeni havayı solumak, o havadaki özgürlüğü açığa vurmak. [...] Onunla tanışır tanışmaz birlikte yürüyebileceğimizi anladım."

Yazışmalar gerek ayrıntılı dipnotları gerekse özenli zamandizini ve ekleriyle hem iki yazarın hayatına odaklanmamızı sağlıyor, hem de dönemin edebiyat dünyasına ilişkin önemli bir çerçeve sunuyor okura. Geriye de katıksız bir dostluğun belgesi kalıyor. ■

Albert Camus ve René Char